

C'hoarvezet e oa bet *biziv e Breizh*

3 gouere 1522 : Emgann ha drailherezh e Montroulez

E 1520, goude drouziwezh an emgav etre François I (gall) ha Herri VII (saoz) e Kamp al Liñsel Aour ez a an darempred etre an div riez war washaat hag en em glev ar Saozon gant Karl V (Spagn). E 1522 e tibouk ul lestraz saoz e Cherbourg ha c'hwistañ a ra betek Montroulez, ma tegouezh d'an 3 gouere, deiz Foar Noal, a bade eizhtez ha ma oa ezvezant ar soudarded. 60 lestr a zouar ken war an aod ken e genoù ar stêr ha, dic'hizet e marc'hadourion e teu tre ar soudarded saoz d'ober un drailh spontus hep enebiezh gwir ebet.

Galvet eo Gwion XVI a Laval da zont da zifenn kêr. Diwar an darvoud-se an hini ez eus divizet sevel Kastell an Tarv e ouf Montroulez.

Gwion XVI a Laval

2 gouere 1913 : Brindejont des Moulinais a brad e unplaeneg war nijva Villacoublay

Deuet eo al loman breizhat a-benn eus e daol-kaer : ober en ur par berr tro Europa o tremen dre Warsaw, Kêrbêr, Stockholm ha Kopenhagen.

Ganet e oa bet Marcel Brindejont des Moulinais d'an 8 c'hwevrer 1892 el Lege e Plerin (Aodoù an Hanternoz). E c'halvidigezh d'al lomanerezh e oa deuet dezhañ pa arvestas ouzh an nijadennoù kentañ en doa tro da welout e Dinan ha Dinarzh e skeud an hañv 1909 ha dreist-holl hini 1910, pa welas Roland Garros a dizhas an dro-se, e gwengolo 1910, an herr a 150 kilometr dre eur war un *Demoiselle*.

Gounit a eure Brindejont des Moulinais kib Villacoublay goude un dreizhadenn a 1 382,8 km d'an tizh a 170 km/e (an arsavioù o vezañ diskontet). Loc'het e oa d'an 10 mezheven 1913, da 3 e 37, eus Villacoublay, da Warsaw, ma erruas 14 eurvezh 18 diwezhatoc'h. E Pologn e kendalc'has gant e Morane-Saulnier H (unplaeneg daou blas, al loman o vout a-dreñv, gant e geflusker Gnome eikont marc'h-tan) e droiad kêrbennoù Europa (un tamm muioc'h eget 4 800 kilometr)

betek an 2 gouere 1913 : Warsaw – Dwinsk (15 mezheven) – Kêrber (17 mezheven) – Reval (23 mezheven) – Stockholm (25 mezheven) – Kopenhagen (29 mezheven) – Haagen (1^{añ} gouere) – Villacoublay (2 gouere).

Pa darzhas ar brezel e voe kaset en aerlu. Gloazet, e voe kaset da brederiañ da Vreizh en-dro. Met goulenn a reas distreiñ ouzh an talbenn. D'an 18 eost 1916, d'abardaez, p'edo o nijal uhel dreist ar c'houmoul e voe tizhet gant div nijerez *Nieuport* c'hall, o doa faziet, e Vadelaincourt, nes da Verdun (Meuse). Eno e varvas al letanant Brindejonec des Moulinais en e ugent pevar bloaz.

2 gouere 866 : marv Roperzh ar C'hreñv

E 866 ez eo kevelet Salaün, roue Breizh, ouzh an Danad Hasteinn hag e Vikinged (bet keveler da Nevenoe e 843 a-enep da Naoned) a-benn aragadiñ Markiz Neustria (Anjou, Maine ha Touraine), Roperzh ar C'hreñv. Hemañ a sav un arme d'o argas d'o zro, mes kêr Le Mans zo aloubet ha drailhet. Tec'hout a ra Brezhoned ha Normaned, da gavout en-dro o lestraz war ar Sarthe dres, Roperzh ar C'hreñv, Ramnulf Iañ a Poitiers, Gauzfried ar Maine hag e vab Herve, war o lerc'h. E Brisarthe ez eo paket ar re gentañ, ma kuzhont en iliz. Eno e vo un emgann ma vo lazhet Markiz Neustria ha Kont Poitiers. Diwar-henn eo e krogo Karl ar Moal ha Paskweten, mab-kaer da Salaün, ar bloaz war-lerc'h, da vreutaat hag e anzavo roue ar Franked roueelezh Salaün hag e vab Riwallon war Vreizh hag e lezo dezho Cotentin hag Avranchin.

(Etrezomp : e 861 e oa kevelet Salaün gant Roperzh ar C'hreñv a-enep da Garl ar Moal, ha goude 867 e vo kevelet Salaün gant Karl ar Moal a-enep d'an Normaned).

(Ha c'hoazh : e 872 ez aloub Hasteinn Angers. Seziz zo graet gant ar Franked d'o zrec'hiñ. Emgavout a ra Salaün a zo trec'h war Franked Karl ar Moal, met a zistro ar Stêr Maine evit lakaat drakaroù an Normaned war ar sec'h ha Hasteinn da godianañ).

Salaün III, roue Breizh,
gt Alfoñs an Henañ, XIX^{vet} kd.

Marv Roperzh ar C'hreñv, gant Paul Lehugeur,
XIX^{vet} kd.

30 mezheven 1794 : Harpet eo Kadoudal

Harpet eo Jord Kadoudal, e diegezh hag e gile feal Pierre Mercier ha kraouiet e karc'har (bet hini) ar roue en Alre.

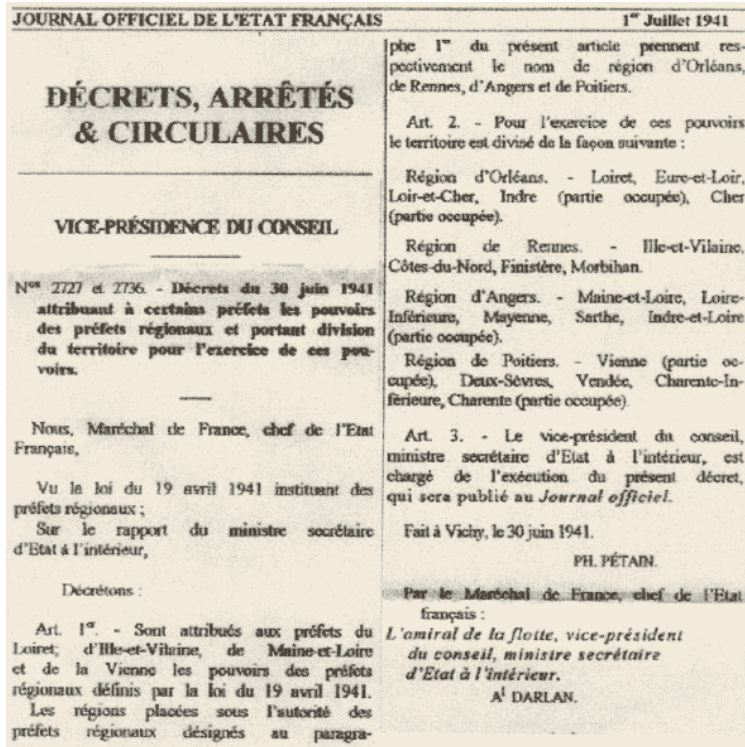
Jord Kadoudal

30 mezheven 1941 : sinadur an deved n° 2727

Embannet eo war ar Journal Officiel an deved nⁿⁿ 2727 (deved dedalvezadur lezenn an 19 ebrel war ar brefeded), sinet gant ar Marichal Pétain ha François Darlan, tevezeg. An kez deved a ensav ur prefed evit ar ranndirioù nevez – en o zouez ur prefed evit ranndir nevez Roazhon, 4 departamant ennañ : Il-ha-Gwilun, Aodoù-an-Hanternoz, Penn-ar-Bed, Morbihan, hag ur prefed evit ranndir Angers, departamant al Liger Izelañ ennañ.

D’an nevezhañv 1941 e c’houlennas Pétain ouzh ar C’huzul Riezel sevel ur Poellgor a ’r proviñsoù e sigur tresañ bevennoù ar ranndirioù da zont a vo savelet pa vo disoc’h ar brezel. Lucien Romier zo dileuriet e penn ar poellgor-se un ugent a dud ennañ hag a beg en o labour d’ar 6 mae 1941. D’ar 15 mae ez eus treset ur gartenn gentañ a stroll an departamantoù gall e 16 ranndir. Warni ez eo Roazhon kêrbenn ur strollad, Breizh, Anjou ha Maine ennañ. D’an 23 eost e kinnig ar poellgor, en doa ampellet e labourioù e-pad tri miz, un dibastellañ nevez e 20 ranndir. N’eus ken ar Maine-et-Loire a vo staget da Vreizh (he 5 departamant) an dro-mañ ken. Ur c’hemm diwezhañ a vo degaset d’an kez labourioù, goude o c’hlozadur gant ar poellgor, diwar atiz ar marichal e-unan : distaget eo ar Maine-et-Loire diouzh Breizh, ha hi ensavet da broviñs, he 5 departamant kevan enni (Jean Bancal, *Les circonscriptions administratives de la France*, 1945.)

Koulskoude, endra nend eo ket disoc’het ar poellgor a ’r proviñsoù gant e labourioù c’hoazh, e sin ar marichal Pétain, d’an 30 mezheven 1941, un deved dedalvezadur da lezenn an 19 ebrel 1941 a-zivout ensavadur ar brefeded ranndir. Hemañ a sav ranndir Roazhon, 4 departamant ennañ, ha ranndir Angers, ennañ departamantoù al Liger-Izelañ, ar Maine-et-Loire, ar Mayenne, ar Sarthe ha lodenn an Indre-et-Loire aloubet gant an Alamaned.

Merkañ an diac'hinad etre an daou ziviz-se kemeret gant Pétain ar memes bloaz ha war un dro c'hoazh : Breizh 5 departamant evel ranndir da zont goude ar brezel, hag ensavadur ur prefed evit ranndir Roazhon 4 departamant.

War vaezienn ar c'healiou politikel, evit darn, n'eus ket a enebadur : skrid al lezenn a spisa "emañ adreizhadur bevennoù ar ranndirioù dindan an arvez ersezadel (Hervé Le Boterf, *La Bretagne sous le gouvernement de Vichy*, France-Empire, 1982). « Strolladoù ersezadel » e oant, hervez ar marichal Pétain e-unan, ha ne oant « ket da vezañ miret evel-henn da goulz saveladur ar proviñsoù en dazont. » (Yann Fouéré, *Préfets régionaux et Provinces*, *La Bretagne* n° 90, 4 gouere 1941).

Hervez Pierre Barral (« *Le département, une réalité française* » in *Le département. Deux siècles d'affirmation*, Agnès Guellec (ren.), Presses Universitaires de Rennes, 1989), ez eo en askont d'al levierzh milourel staliet e Angers e oa bet staget al Liger-Izelañ d'o ranndir : ezhomm en doa ar Wehrmacht eus un digor war ar mor. Adkavout a reer ar savboent-mañ en ur pennad skrivet gant prefed ranndir Angers : « Diouzh an degouezhioù an hini ez eo bet dibabet Angers da bennlec'h ranndir. Pa zistroy ar peoc'h, e tistroy Naoned da Vreizh mar bez adsavet ar proviñsoù a benn neuze. (Charles Donati, prefed ranndir Angers, e *L'Ouest Éclair*, 3 gwengolo 1943, p. 31)

Goude an dieubidigezh, e 1948, ez embann Jean-François Gravier ul levr en do ul levezon vras war ar gouarnamant nevez hag ur pouez bras war dazont ar politikerezh e Bro-C'hall : *Paris et le Désert français*, ma kinnig un dibastelladur e ranndirioù, 4 departamant e hini Breizh.

E 1956 (28 du) ez eo treset ar « ranndirioù programm » nevez gant ar V^{vet} Republik, Breizh 4 departamant en o zouez.

29 mezheven 1793 : Naonediz a dal da emsavadeg Vandeiz

Goude bout aloubet Angers en em gav lu vandeat Jacques Cathelineau e-harz kêr Naoned. En em aozet eo kêriz avat ha mennet int da stourm. 12 000 den zo pare da zerc'hel penn ouzh an 30 000 emsavad 'zo rannet en Hanternoz hag er C'hreisteiz da gêr. Urzhiet-mat, e teu a-benn Naonediz da argas Vandeiz a rank argilañ. Gloazet eo Cathelineau. Mervel a ray un nebeud deizioù diwezhatoc'h. Emañ ar brezel diabarzh en ur gammdro.

Jacques Cathelineau

28 mezheven 1790 : bodadenn gentañ dileuridi Penn-ar-Bed

Disoc'het eo hiziv bodadenn gentañ dileuridi an departamant a zo emvodet abaoe ar 7 mezheven e Kemper. N'eo ket deuet Leoniz/Tregeriz ha Kerneviz a-benn d' emglevout war pennlec'h an departamant nevez. Landernev eo a felle da Leoniz, Kemper da Gerneviz.

<http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k421654/f9.image>

27 mezheven : Kompagnunezh hentoù-houarn ar Gornôg

27/06/**1864** : digoradur al linenn Roazhon-Sant-Malo (81 km)

27/06/**1881** : digoradur al linenn Kistreberzh-Ploermael (34 km)

OUEST

26 mezheven 1978 : tarzhadenn e kastell Versailles

Un dorzh plastik zo tarzhet e kazel gleiz kastell Versailles, sko ouzh palier an Emgannoù, en noz etre ar 25 ha 26 mezheven 1978. Lakaet e oa bet eno gant daou ezel eus Talbenn Dieubidigezh Breizh (FLB) – Arme Dispac’h Breizh (ARB). War-hed 80 metr ez eus bet distruj, ul livadenn brizius bennak en o zouez, evit 3 million lur gall (500 000 €). D’an 27 e vo harpet an daou blastiker. D’an 30 du 1978, goude 3 devezh prosez, e vefont daonet da 15 vloaz karc’har. Goude dilennadeg François Mitterrand e mae 1981 e vefont diskounaet e eost 78.

<https://www.youtube.com/channel/UC4Bw8KLhbLPrcZbOAJa4p0w>

<http://www.bing.com/videos/search?q=Attentat+du+ch%C3%A2teau+de+Versailles&FORM=VIRE7#view=detail&mid=DA789A584DBC33AF829ADA789A584DBC33AF829A>

25 mezheven 1982 : an astraer breizhat kentañ en egor

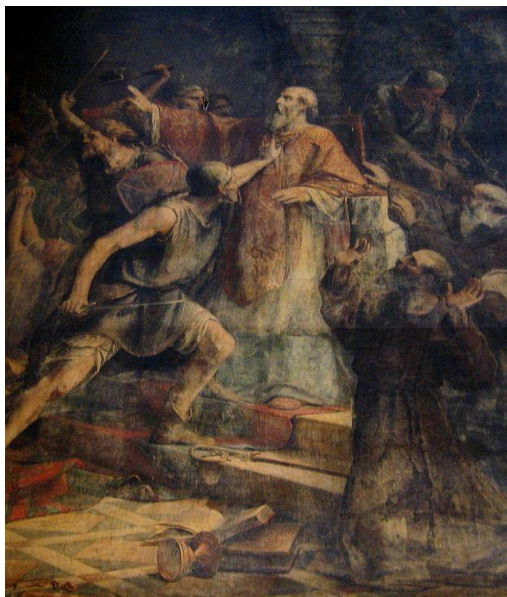
Jean-Loup Chrétien a gemer perzh, eus ar 25 mezheven d’an 2 gouere 1982 er gefridiezh gall-soviedel PVH. E stael zo hini an ijinour bourzh er savlec’h egor SOYOUZ. Arnodoù steredoniezh, alvezoniezh, mezekniezh ha bevoniezh a ya d’ober o frogramm skiantel. Bet ganet e La Rochelle d’an 20 eost 1938 ez eo bet skolataet J.-L. Chrétien e skol gumun Plouyann, e skolaj Sant-Charlez e Lanvrieg hag e kelenndi Itron Varia ar Vur e Montroulez. Da c’houde ez

eo bet stummet e Skol-an-Aer e kelenndi Sant-Charlez Lanvrieg. E 1997 e vo dilennet Breizhad ar Bloaz gant Armor Magazine. Perzh e vo c’hoazh er vanifestadeg evit adunvanidigezh Breizh d’ar 27 gwengolo 2014 e Naoned.

24 mezheven 843 : argadeg an Normaned e Naoned

An Normaned, galvet marteze gant ar c'hont Lamberzh, gwaz da Garl ar Moal pe da Nevenoe hervez ma c'hwezhe an avel, a argad hag a zistruj annezidi an Naoned p'emañ an holl o lidañ Gouel Yann. Darn vras anezho zo lazhadeget en iliz-veur, dres, an eskob Konarzh, “Tad Naonediz ha merzher” en o zouez dres p'emed, eme an hengoun, o paouez embann “Sorsum Corda !”, “War zerc'h hon c'halonou !”, an oferenn. Drastet eo Bro Rez ivez gant an Northmen.

An Normaned o trouklazhañ sant Konarzh e iliz-veur Naoned e 843 – Taolenn gant Edouard Jolin

23 mezheven 1435 : Ganedigezh Frañsez II

Frañsez II, Dug Breizh, zo bet ganet hiziv e Kastell Klison. Mab eo da Richard d'Etampes ha Marc'harid a Orléans, ha douaren da Yann IV, dug Breizh. Eurediñ a ray Marc'harid a Vreizh ha Marc'harid a Foix. Tad e vo da Anna Vreizh.

23 mezheven 1791 : lazhadenn Patry e Brest

En e varr emañ an trivli e Brest e grez ar Spouron a zo o ren goude 1789. D'an 23 mezheven 1791, goude ul lid-ambroug gwall strafuilhet e-kerz Gouel ar Sakramant, ez eo lazhet e kafedi al lu, d'an niverenn 23 straed Sant-Erwan (Bierdi ar Morlu, e 1911) Patry (pe Patris), ofiser rejimant Poitev, deuet da Vrest evit mont davet e gorf-arme er Martinik. Treset en deus ul ludresadenn ma c'hoarzh goap, evit doare, ouzh an ensavadurioù nevez.

Daoust da strivoù ar maer, Malmanche hag ofiserion al Lez-varn, ez a tre un engroez trelatet en dieti d'e lazhañ, da vannañ e gorf er-maez dre ar prenestr, m'emañ dibezhiet, dic'houzouget, sanket e benn e penn ur goaf a vo kaset ha degaset a-hed hag a-dreuz e kêr Vrest e-pad eurvezhioù.

23 mezheven 1795 : trec'h ar Saozon war vor e Emgann Groe

E Emgann Groe emañ Bro-C'hall enep da Vreizh-Veur. D'an 8 mezheven 1795 e oa bet taget un aridennad bigi gall gant al lu saoz a bak 7 lestr. D'ar 15 mezheven e teu listri all da reiñ harp d'al lestraz c'hall da zerc'hel penn ouzh Breizhveuriz. Goude un nebeud redadegoù poursuiñ e krog an emgann da vat d'an 23 mezheven, 5 miz ar mediñ, bloaz III. Trec'h eo Breizh-Veur. 670 den zo aet da anaon e-mesk ar C'hallaoued, 31 e-touesk Breizhveuriz. Kabitened c'hall zo a zo bet dic'haloñset peogwir n'o doa ket sentet da urzhioù ar besamiral Villaret de Joyeuse.

Emgann Groe, 1795

23 mezheven 1795 : deroù an Dilestradeg e Kiberen

Endra glask ar Vodadenn Vroadel skañvaat pouez ar roueelourion e tilestr an enepdispac'h eus Breizh-Veur e Breizh. Goude m'eo saoz al lifreoù, ez eo an darn vrasañ eus ar soudarded divroidi, deuet eus Breizh hag eus Toulon (roueelourion met republikaned bet krabanet ivez), evit adsevel an unpenniezh. Goude bezañ deuet a-benn da zilestrañ gant 3500 den, well-wazh, e sav an dizurzh e-mesk levierion « an Divroidi ». Argaset ha trec'het e vefont d'an 21 gouere gant ar jeneral Hoche.

Louis-Lazare Hoche e Emgann Kiberen, livadenn gant Charles Porion, XIXvet kd.

22 mezheven 1930 : Ganedigezh Xavier Grall

Ganedigezh Xavier Grall, kazetenner, romantour ha barzh, e Landivizio. Aet da anaon e Kemperle d'an 11 kerzu 1981. Da lenn e brezhoneg : « Ar Fest-Noz », Mouladurioù Hor Yezh, 1988, troidigezh Koulizh Kedez.

20 mezheven 1347 : Emgann ar Roc'h-Derrien

Unan eus emgannoù kentañ Brezel Hêrezh Breizh hag unan eus emgannoù brudet ar Brezel Kant Vloaz eo.

Kostezenn Yann Monforzh, breur d'an Dug Yann III a Vreizh, harpet gant Saozon Edouarzh III a-enep da arme Charles de Blois, gwaz da Janed Penteür, nizez da Yann III, skoret gant Gallaoued Philippe de Valois.

Ar Saozon, en anv ar skoazell a roont da Janed a Flandrez (gwreg da Yann Monforzh, a zo aet da anaon), o deus dalc'het Ar Roc'h-Derrien. Charles de Blois a lak seziz war ar gêr. Thomaz Dagworth, kabiten saoz, kefridi roet dezhañ gant Edouarzh III da zifenn Breizh evitañ ha Janed a Flandrez, a loc'h eus Karaez d'an 18 mezheven 1347. Goude un hir a emgann e voe paket Charles de Blois, glozet-meurbet, gant ar Saozaon ha Tangi ar C'hastell. Kaset e voe enta da Wened ma chomas bloaz ha da Londrez ma chomas bac'het eizh vloaz. (Kenderc'hel a eure Janed Penteür da gas ar brezel a-enep da Janed a Flandrez evitañ : « Brezel an div Janed »).

Hervez kont e oa 3000 marc'heg ha soudard e luoz Charles de Blois (gall ha brezhon) ha 2000 er re saoz ha brezhon. War-dro 700 den marv a voe e bagadoù « Charlez Bleiz », brientinion tiegezhioù uhelañ Breizh en o zouez).

[E eost 1347 e voe argaset ar Saozon eus ar Roc'h-Derrien gant tud an tolead o c'hasae hag ur bagad Gallaoued hag ur c'horf-arme jenoat bet kaset gant Philippe de Valois.]

Charles de Blois, harpet gant bagadoù Thomas Dagworth er Roc'h-Derrien d'an 20 mezheven 1347

18 mezheven 1694 : Emgann an Traezh Rouz

E grez brezel ar C'hevren Augsburg (pe ar Brezel 9 Bloaz), e tag ar Saozon hag o c'hevredidi izelvroat Loeiz XIV e morlenn Vrest. 8000 soudard ha moraer, 37 lestr brezel ha fourgadenn, ha 9 lestr-taner ha galeig-bombezer a zegouezh en Hirwazh.

Ur bagad kentañ a 800 greunadour (bagad eus an dibab) a zilestr war an Traezh Rouz, war ledenez Kraon, a-dal da Vrest. Met tri c'hant soudard gall (Breizhiz) kuzhet-mat a-dreñv d'an erinoù a denn kerkent. Eus ar porzhig amezek e Kameled e tenn kanolioù an tour bet savet gant Vauban, a oa eno, kefridiet gant Loeiz XIV da zifenn Brest, war al listri.

Klask a ra an argaderion argilañ nemet e verzhont en deus lezet ar mor, o trec'hiñ, o bagoùigoù war ar sec'h. Taget eo an argaderion gant ar Vrezhoned d'o zro. Un drailh zo graet anezho. Ouzhpenn mil soudard ha moraer breizhveuriat pe izelvroat zo faezhet. Ha morse ne vo taget Brest dre vor ken.

An Traezh Rouz, ma tilestras ar bagadoù breizhveuriat-izelvroat

17 mezheven 1940 : al *Lancastria* aet d'ar strad

D'ar 17 mezheven 1940, endra aloub ar *Wehrmacht* Bro C'hall e vor deouiat al *Lancastria*, ur mordreizher karget-bourr a soudarded vreizhveuriat, a vaez da Sant-Nazer. Bombezet gant nijerezed *Junker* alaman e tarzha hag ez a d'ar strad en ur ober 24 munutenn. 2 500 den bev zo adkavet. Dre ma n'eus ket bet enrollet an dreizhidi deuet war dec'h, ne c'heller ken brasjediñ an niver a dud marvet war-dro 5 200.

Al Lancastria, mordreizher treuzatlantel